

Майорський В.В.

здобувач,

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ПРОФІЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ПРАВознавство» В ШКОЛАХ УКРАЇНИ

Одним із напрямків профільного навчання в сучасній старшій українській школі є суспільно-гуманітарний напрямок, що реалізується через різноманітні профілі, серед яких можна виділити й правовий, в рамках якого й відбувається профільне навчання предмету «Правознавство».

Питання розвитку шкільної правової освіти в Україні розглядаються в працях Б. Андрусишина, В. Арешонкова, А. Гуза, Т. Ремех, О. Святокум, І. Смагіна та ін.; теоретичне обґрунтування змісту правової освіти й виховання висвітлені в дослідженнях Л. Заблоцької, В. Пастухова, Н. Ткачової, І. Усенка, М. Фіцули та ін.; окремі аспекти методики навчання учнів правознавства представлені в працях Н. Жидкової, О. Наровлянського, О. Пишко, О. Пометун, Т. Ремех, Т. Смагіної, Л. Рябовол, Т. Філіпенко та ін.

Профільний предмет «Правознавство» складався й нормативно закріплювався в освіті поступово. В історії шкільного правознавства від моменту проголошення незалежності України існувала низка курсів і предметів, що передбачали поглиблене вивчення цього предмета чи окремих його аспектів. Серед них слід назвати курси, що пропонувалися учням старших класів наприкінці 1990-х років: «Права людини» (авторський колектив у складі В. Денисова, П. Рабінович, Л. Заблоцької, І. Усенка, В. Семенова); «Правознавство» для шкіл (класів), гімназій, ліцеїв з поглибленим вивченням правознавства (автори: І. Усенко, І. Омельченко, С. Максимова, О. Наровлянський); «Конституція України» (автори: І. Усенко, О. Наровлянський); «Основи правознавства» для 9-11 класів із поглибленим вивченням правознавства та вищих професійних училищ (автор Н. Ткачова); «Основи правознавства» (10-11 кл.) для ліцеїв, гімназій, класів із поглибленим вивченням правознавства (автори: І. Котюк, О. Котюк). Коротко охарактеризуємо окремі з вказаних курсів.

Програма Н. Ткачової «Основи правознавства» для 9-11-х класів з поглибленим вивченням права та вищих професійних училищ затверджена в 1998 році та анонсована автором як перша спроба надання методичної допомоги педагогам щодо поступового поглибленого правового навчання учнів загальноосвітніх шкіл та закладів професійно-технічної освіти [3, с. 16].

Метою навчання учнів «Основ правознавства» визначається формування правосвідомості молоді як вимоги часу, суттєвої передумови вирішення поставлених перед державою завдань. Необхідність правової освіти й правового виховання обґрунтовується тим, що в підлітковому, юнацькому віці закладаються основи свідомості людини, фундамент подальшого формування особистості, розвиваються пізнавальні інтереси, формуються стійкі принципи поведінки, закладаються основи мотиваційної сфери особистості.

В основу відбору та структурування змісту покладені усталені в той час в правовій науці законознавчий та державоцентричний підходи, хоча в окремих положеннях програми вже простежуються правознавчий та людиноцентричний підходи.

Навчальна програма, що фактично складалася з трьох програм (для 9-го, 10-го й 11-го класів відповідно), адресувалась учням 9-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів та вищих професійних училищ [3; 5].

У 1998 році було затверджено ще одна програма – «Правознавство» для шкіл (класів), гімназій, ліцеїв з поглибленим вивченням правознавства» авторського колективу в складі І. Усенка (керівник творчого колективу), І. Омельченко, С. Максимової, О. Наровлянського, що використовувалася в загальноосвітніх навчальних закладах наприкінці 1990-х – на початку 2000 рр. [1, с. 269-302].

У пояснювальній записці до програми авторами зауважено, що «відсутність єдиних підходів до структури й обсягу знань, якими мають оволодіти учні, аматорство у вирішенні низки складних педагогічних і юридичних питань, незбалансованість навчальних планів з очевидним ухилом у бік окремих юридичних дисциплін помітно знижують якість навчання»; цим обґрунтовується поява названої навчальної програми, яка розрахована на два роки навчання (10-11 класи) з інтенсивністю 3 години на тиждень. При цьому навчальні заклади, в яких для вивчення правознавства відведена більша або менша кількість годин, мають відповідно змінити запланований програмою розподіл часу [1, с. 270].

Автори наголошують на тому, що програма структурована за розділами й темами, що за кількістю юридичних дисциплін і за обсягом теоретичних знань наближаються до вимог, які висуваються до студентів вищих навчальних закладів першого рівня акредитації [1, с. 269].

Порівняння змісту аналізованої програми з представленою вище програмою Н. Ткачової призводить до висновку, що за обсягом навчального матеріалу та рівнем його складності вона перевищувала програму Н. Ткачової. Як видно зі структури програми, її зміст охоплює практично всі галузі права й передбачає характеристику кожної з них як науки та навчальної дисципліни, що є характерним для програм із правознавства для юридичних факультетів вищих навчальних закладів. Тобто, питання, що пропонувалися для вивчення учнями фактично

відтворювали зміст навчальних програм із юридичних дисциплін для вищої школи.

У 2002 авторським колективом у складі І. Котюк і О. Котюк була запропонована ще одна навчальна програма «Правознавство» для ліцеїв, гімназій, класів з поглибленим вивченням правознавства [2, с. 50-55].

Найсуттєвішою особливістю названої програми було те, що вона будувалася за принципом поділу галузей права на приватне та публічне. Це було новацією не лише для шкільного правознавства, а й для української правової освіти взагалі.

Автори програми вважають, що одним із основних завдань навчання правознавства в профільних класах є розвиток можливостей кожного учня для формування творчої цілеспрямованої особистості. Завданням учителя є знаходження розумного балансу між академічними і прагматичними знаннями, вміннями й навичками учнів.

Сильною стороною навчальної програми можна вважати поступовий перехід від знаннєвого до діяльнісного підходу до навчання та формування критичного мислення учнів. Так, у програмі метою навчання правознавства учнів проголошено не лише отримання ними необхідних знань, а й «формування в них логічного мислення, розуміння ними причиново-наслідкових зв'язків, вміння вирізняти спільне й відмінне правових явищ і процесів; розвиток в учнів уміння синтезувати та аналізувати навчальну інформацію, виділяти в ній головне; удосконалення вміння чітко й структуровано висловлювати власну думку, лаконічно й аргументовано її доводити, робити висновки та узагальнення» [2, с. 50].

Крім того, до позитивних рис названої навчальної програми належить, на нашу думку, також звуження обсягу навчального матеріалу шляхом конкретизації та уникнення деталізації питань в її змісті.

На відміну від навчальних програм, про які йшлося вище, І. Котюк і О. Котюк приділяють певну увагу й питанням організації навчального процесу, наголошуючи на використанні всіх відомих форм і методів ведення занять, застосуванні проблемних ситуацій, створенні такого мікроклімату в класі, за якого учень заохочується до вільного висловлення думки чи ставлення [2, с. 54-55].

З 2010-2011 навчального року єдиною програмою, рекомендованою Міністерством освіти і науки України для правових профільних класів, стала програма С. Ратушняка та Т. Ремех «Правознавство» (профільний рівень).

Становлення профільного предмета «Правознавство» відбувалося поступово – від розрізнених правознавчих курсів для поглибленого вивчення правознавства до затверджених і рекомендованих Міністерством освіти і науки України предметів і курсів. Цей процес супроводжувався відбором змісту предмета, пошуком оптимально

ефективних форм і методів навчання правознавства учнів на поглибленому / профільному рівні, створенням навчально-методичного забезпечення предмета тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України і основи правознавства в школі : Книга для вчителя / за ред. І.Б. Усенка. – К. : Український центр правничих студій, 1999. – 354 с.

2. Котюк І.І. Проект програми «Правознавство для ліцеїв, гімназій, класів з поглибленим вивченням правознавства» / Котюк І.І., Котюк О.І. // Історія в школах України. – 2002. – № 5. – С. 50–55.

3. Ткачова Н.А. Тематичні плани та програми курсу «Основи правознавства для 9-11 класів з поглибленим вивченням права та вищих професійних училищ / Історія в школах України. – 1998. – № 2. – С. 16-32.